

tőség megtagadása az, amivel a naturalis obligatio az egyébkénti obligációk joghatásaitól eltér.

A kir. Kúria P. IV. 4638/1933. számú ítélete a kívánatos helyesléssel különíti el ezt a két közelálló, de jogi természetére szerint mégis csak elkülönülő fogalmat. Az adott esetben felperes gabonahatáridő-ügyletet kötött az alperesi céggel és az ebből eredhető alperesi követelés fedezetére adott letétet követelte vissza keresettel azon az alapon, hogy az ügylet tisztán árkülönbözetre irányul és így érvénytelen. A bíróságok a keresetet elutasították, a Kúria fent hivatkozott ítélete a következőket tartalmazza, megjegyezvén, hogy az ügylet az 1930. évi XXII. t.-c. előtt létesült: „a tőzsdei árkülönbözetre irányuló gabonahatáridő-ügyletek sem tiltott, sem érvénytelen ügyleteknek nem minősülnek, hanem azok a szerencsejáték tekintete alá esnek, amely ügyletekből eredő kötelek ugyan bírói úton nem érvényesíthetők, hanem azok naturalis obligatiók, amelyeknek pedig az a jogi természete, hogy az ily ügyletekre teljesített szolgáltatások bírói úton nem követelhetők vissza akár előre fedezetképen, akár az ügylet lebonyolítása után fizeteskép történtek.”

A Kúriának ez a határozott és világos állásfoglalása az e téren uralkodott fogalomzavar elosztatásának érdemét vindikálhatja és ez okból örömmel üdvözlendő.

B. S.

Gazdasági lehetetlenülés és valorizáció. A gazdasági lehetetlenülés háborús fogalom. A pénzelértéktelenedés, mint a jogrendszer betegsége és a valorizáció, mint e betegség orvosszere, a háborút követő időben tudatosodott előbb a jogtudományban, majd a bírói gyakorlatban, míg végül a törvényhozás is szabályozása körébe vonta. Kérdés, hogy a pénzelértéktelenedés és a valorizáció elismerésének általánossá válása dacára is szükség van-e a gazdasági lehetetlenülés fogalmára, vagyis vannak-e olyan esetek, amelyek igazságos megoldásához a valorizáció fogalmának közkeletűvé válása után is szükségünk van egy másik fogalomra, t. i. a gazdasági lehetetlenülésre? Magánjogi törvénykönyvünk javaslata, mint tudjuk, 1150. §-ában szabályozza a gazdasági lehetetlenülést; ez azonban voltaképpen nem intézi el a feltett kérdést, mert hiszen a Javaslathoz külön nem szabályozza a valorizációt.)^{*)} Vagyis, ha a Javaslathoz változtatlan formában való törvényerőre emelkedése után pénzünk belső értéke esne, úgy az ennek folytán előálló jogvitákat — feltéve, hogy majdani törvényhozásunk külön nem fog intézkedni — az 1150. §. alapján kell majd eldönteni, épp úgy, mint ahogy azt bírói gyakorlatunk tette a pénzelértéktelenedés felismerése előtt. A Javaslathoz tehát ezt a mai szemmel nézve elmaradottabb felfogást emeli törvényerőre.

Ha a feltett kérdésre választ akarunk kapni, úgy mindenképp előtte a fogalmakat kell tisztáznunk. Már az előbb szó volt a pénz elértektelenedéséről, mint a jog által reparálandó jelen-

^{*)} *Bátor*: Pénztartozások szabályozása a polgári törvénykönyvben. Budapest, 1930.

ségről. Abban áll, hogy valamely pénzösszeg egy korábbi időponthoz viszonyítva kevesebb belső értéket reprezentál, aminek folytán az árak ugyanoly arányban emelkednek, mint amilyen arányban az elértéktelenedés történik. A *valorizáció* menete lényegileg az, hogy egy az elértéktelenedő pénzben megálapított összegű kötelmet hozzáidomít, hozzáalkalmaz a pénz elértéktelenedéséhez oly módon, hogy a fizetendő pénzegységek számát felemeli addig a mértékig, amíg azok, valamely stabilnak elismert értékmérővel mérve, ugyanazt a belső értéket reprezentálják, mint amelyet a kötelelem megszabásakor még magasabb belértékű pénznek az eredeti kötelemben meghatározott mennyisége reprezentált.

A pénzértéktelenedésnek, habár ritkábban, az ellenkezője is előfordul: *emelkedik* a pénz belső értéke. Példák: a magyar korona időleges értékelkedései (pl. az ú. n. Hegedüs-éra alatt), a csehkorona értékelkedése, a búza árának emelkedése akkor, amidőn az értékmérő szerepét töltötte be. Ennek a jelenségnek magának nincs műszó erejéig emelkedett elnevezése, de van ilyen az orvosló eljárás számára: a *devalorizáció*. Ez az illető értékmérő fizetendő egységei számának arányos csökkentésében áll, vagyis a pénzadós megfelelően kevesebb mázsa búzát, kevesebb csehkoronát vagy akár magyar papírkoronát fog fizetni ugyanazért a gépért, földért, textil- vagy üvegáruért. Tehát úgy a jelenség, mint a jog által megteendő reparáló intézkedés pontosan az ellenkező irányban halad, mint a valorizációnál, de a cél egy: ugyanannyi belső értéket juttatni kifejezésre, mint amennyi a felek előtt az alapügylet megkötésekor lebegett.

A fenti fejtegetésekhez egyet kell hozzátennem; az, hogy valamely pénz belértéke emelkedik-e vagy esik, mindig az illető pénznem internacionális megítélésétől és nem a belső vásárlóerőtől függ. Nagyon jól tudjuk, hogy különböző, egy ország területére ható intézkedésekkel — mint pl. behozatali és kiviteli, valamint átutalási tilalmakkal, ármaximálásokkal és a kötött gazdálkodás egyéb eszközeivel — szabályozni, azaz változtatni lehet a pénz vásárló erején, jelesül emelni lehet a pénz intern vásárló erejét ugyanakkor, amidőn az nemzetközi vonatkozásban vagy változatlan értékű, vagy pedig egyenesen esik.

Ha pedig ily módon körülírtuk a valorizáció és devalorizáció anyagát, úgy arra az eredményre jutunk, hogy még mindig fennmaradnak oly rendkívüli körülmények okozta és bírói méltatásra alkalmas változások a gazdasági viszonyokban, vagyis fennmaradnak a gazdasági lehetetlenülésnek oly respektálandó esetei, amelyek függetlenek mindenféle valorizációtól vagy devalorizációtól. Elég példát találunk erre úgy a háborús, mint az autáni judikatúrában. Talán még kirekeszthetjük a lehetetlenülésnek azokat az eseteit is, amelyek ugyan nem esnek a fizikai lehetetlenülés alá, de nagyon közel állanak hozzá. Ilyenek: rekvirálás, ellenséges blokádnál megakadályozott import; haszonbérleti szerződés teljesítésének lehetetlenné válása a haszonbérló, vagy személyzete katonai szolgálatra való bevonulása okából. De még, ha ezektől az esetektől el is tekintünk,

még mindig látni fogjuk, hogy számos, a valorizáció alá nem szubszumálható esete van a gazdasági lehetetlenülésnek. A háború kitörésével pénzünk belértéke nyomban esni kezdett. Ennek dacára a lakberek és az iparcikkek árai a háború elején egy darabig nem emelkedtek, hanem estek — hogy azután annál hevesebben igyekezzenek behozni az elmulasztottakat. Viszont az élelmiszerek ára mindjárt a háború elején emelkedett, amit azután a kormány különböző maximálásokkal gátolt meg. Végül előfordulhatott és bizonyára elő is fordult az, hogy az áremelkedés vagy esés nem volt pontosan ugyanolyan arányú, mint amilyennek lennie kellett volna akkor, ha csakis a pénz értékváltozásaihoz alkalmazkodik. Mindezekben az esetekben beszélhetünk gazdasági lehetetlenülésről szűkebb értelemben, amely fogalomhoz akként jutunk, hogy a tágabb értelemben vett gazdasági lehetetlenülésből kihagyjuk azt, ami a valorizáció és devalorizáció fogalma alá esik.

De még kirívóbb példa az, ami napjainkban történik. A földárak és terményárak esése azt vonta maga után, hogy ingatlanvevők a hátralékos vételárnak gazdasági lehetetlenülés címén való leszállítását kísérelik meg; az örökös, akinek kezében a jórészt ingatlanokból álló hagyaték súlyos értékvesztéseket szenved, ugyanezen a címen a kötelesrész leszállítását kéri; a lakás- és üzletberek általános esése a bérleti és haszonbérleti jogviszony keretén belül veti fel a gazdasági lehetetlenülés problémáját. Hogy ugyanekkor pénzünk belértéke nem emelkedett, igazolásra nem szorul; hiszen a válság kezdetekor pénzünk teljes értékű volt, a belérték emelkedése ilyenkor tehát fogalmilag ki van zárva. Téves tehát ezeket a jelenségeket a devalorizáció fogalma alá vonni.

Konklúzió: a gazdasági lehetetlenülés fogalma aktuális maradt a valorizáció tudatossá válása után is. Egyes főbb példái, tehát nem az alája tartozó esetek kimerítő felsorolása, a következők: olyan jelentős árváltozások, amelyek a jöszágoknak és életviszonyoknak csak körülhatárolt körére terjednek ki; olyan értékváltozások, amelyek valamely ország pénzneme belső vásárló erejének, nem pedig internacionális értékelésének változásával függnek össze; oly értékváltozások, amelyek nem kongruensek, vagyis nem ellentett irányúan arányosak az illető ország pénznemének a nemzetközi piac által regisztrált értékváltozásával.

Dr. Vági József.

Zálogtárgy értékcsökkenése és pótfedezet. Az általános magánjogi forgalomban ritkábban, a kereskedelmi forgalomban sűrűbben ismétlődik meg az a helyzet, hogy a zálogtárgy értékében csökken és ezzel felvetődik az a kérdés, hogy milyen jogokat nyit meg a zálogtárgy értékcsökkenése. A kir. Kúria P. IV. 5585/1933. számú végzése azzal az élére állított kérdést bírálja el, vajjon a zálogtárgy értékcsökkenése a hitelezőnek jogot ad-e a pótfedezet nyújtásának, a zálog kiegészítésének követelésére. A kérdés ezuttal is, mint a gyakorlati esetekben legtöbbször zálogul adott értékpapírok árfolyamcsökkenése